

ОБРАЗОВАТЕЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА СТУДЕНТИ С БЕЖАНСКИ СТАТУТ В БЪЛГАРСКОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Проф. д.п.н. Сийка Чавдарова-Костова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията са представени резултати от осъществено проучване сред български висши училища относно практиките им, свързани с обучението на студенти с международна и временна закрила. Разглеждат се различни варианти за осигуряване на обучение по български език за такива студенти, като са представени практики на висши училища в организирането на курсове по български език като чужд. Предложени са възможности за интегриране на усилията на висшите училища в тази насока с натрупан опит от неправителствени организации в обучението по български език на бежанци и лица с временна закрила като Българския Червен кръст и „Каритас България“. Разгледани са и други възможности за по-улеснена адаптация в университетска среда – общежитие, столово хранене, стипендии и др. Дискусионен се оказва въпросът дали и доколко е необходимо да се адаптират методите и учебното съдържание съобразно специфичните езикови (понякога и културни) потребности, от които зависи и степента на разбиране на учебното съдържание.

Ключови думи: висше образование; бежанци; образователно включване

Социалната интеграция на бежанците в приемащите общества несъмнено включва като важен компонент образователното включване на деца и възрастни с бежански статут. Въпреки че по-голямата част от обхванатите в образователни дейности са деца, в университетска среда също са включени, макар и малко на брой студенти бежанци. В литературата се посочва, че „само 3% от бежанците са били записани във висше образование през 2021 г.“. Тази стойност все още е далеч от поставената цел от Върховния комисар за бежанците към ООН до 2030 г. 15% от бежанците „да имат достъп до висше образование“. Постигането на такава цел предполага неговото осигуряване от страна на приемащите страни, за които се отбелязват ползи, свързани с „приноса на бежанците за социалното и икономическото развитие“. За самите бежанци се

посочва, че наличният достъп до висше образование „повишава мотивацията им за успех в предуниверситетското образование“, като съдейства за постигане на „идентичностна и социална позиция, достъп до развитие на умения и икономически възможности, в т.ч. чрез предприемачество“, което несъмнено се отразява положително върху „тяхната социална и икономическа интеграция и житейски избори“ (Martin, Stulgaitis 2022, p. 9).

В каква степен българското висше образование има готовност да отговори на това сериозно предизвикателство? Настоящата статия има за цел да илюстрира наличието от възможности и реалното им оползотворяване, както и перспективи за развитие в тази област, на базата на изследване, осъществено сред български университети в периода февруари – април, 2024 г. Ще бъдат представени резултати от осъществено изследване сред 22 български висши училища (държавни и частни), 42% от общия брой висши училища в България, до които бе изпратен въпросник относно актуалната ситуация относно практиките на образователно и социално включване на студенти с бежански статут.

За да бъде разбрана по-добре ситуацията, свързана с присъствието на бежанци в България, като ориентир могат да послужат някои статистически данни от началото на 2024 г., достъпни от уебсайта на Държавната агенция за бежанците.

Сред първите 5 страни, откъдето пристигат търсещи закрила България, са: Сирия (1447 човека), Афганистан (238), Мароко (95), Египет (87) и Ирак (49). Разпределението им през първите три месеца на 2024 г. (според брой подадени молби за закрила) е сравнително равномерно – за м. януари – 771, м. февруари – 568, м. март – 700. За м. март 39% от тях са мъже, 16% са жени и останалите 45% са деца. През последните 10 години най-много търсещи закрила е имало през 2015 г. – 20 391, 2016 г. – 19 418, 2022 г. – 20 407, и 23 г. – 22 518 човека¹.

Съвсем естествено е най-много студенти със статут на закрила да има последните години от Украйна. Според данни на Държавната агенция за бежанците за последните две години (март, 2022 – март, 2024 г.) временна закрила в България са потърсили 176 298 човека, като най-много техният брой е бил през м. април, 2022 – 61 809, м. март, 2022 г. – 31 113, и м. май, 2022 г. – 19 996. През първите 3 месеца на 2024 г. техният брой съответно е: януари – 1309, февруари – 1532, и март – 1990².

Факт е, че в българските университети има много малко на брой студенти бежанци. Вероятно повечето от чужденците, потърсили убежище в България в момента, са от Украйна, а те са с временна закрила. Може би това е една от причините в българските университети обучението на студенти с бежански статут да не се припознава като проблем, дори да липсва информираност в тази насока. От 22-те висши училища на въпроса дали имат информация за броя на студентите с международна закрила, в т.ч. от Украйна, 15 отговарят

с „да“ и 7 с „не“. От 15-те на въпрос да посочат държавите на произход на студентите бежанци 7 са отговорили, че нямат такива, а останалите 8 са посочили като държави на произход – Украйна (7), Сирия (2), Иран (1), Ирак (1).

Посочените резултати несъмнено показват, че в българските университети броят на студентите с международна закрила е твърде малък. Това обяснява проблематизирането на този факт на национално ниво, както и на ниво конкретно висше училище, което обаче не означава, че не би трябвало да няма политики и практики за успешно образователно включване на такива студенти в българските висши училища. Дори и да са единици в отделни специалности, факултети или департаменти, тези студенти имат специфични потребности, свързани с адаптацията към образователната среда във висшето училище, имаща различни аспекти – езикови, социални, културни.

За изясняване на съществуващи практики във висшите училища в тази насока, бяха зададени допълнителни въпроси. Единият от тях е свързан с **възможностите за изучаване на български език като език на обучение**. Тук трябва да се направят някои уточнения. Въпросът за езика на обучение е ключов не само за студентите с международна закрила, но и за всички студенти – чужденци. Тук има два основни варианта – обучение на официалния език на страната, в случая – български, което предполага неговото предварително усвояване в рамките например на една учебна година и сертифициране на резултатите от това усвояване като условие за обучение (практика с традиции в българското висше образование). Другият случай предполага обучение на чужд език, различен от майчиния, на чуждестранния студент, което е осигурено в съответна образователна програма на висшето училище. При този случай няма да се налага непременно усвояване на официалния език на страната в рамките на няколко месеца, а може директно да се премине към обучение във висшето училище на базата предоставяне на документ, удостоверяващ нивото на владееене на езика. Има и трети вариант, който предполага наличие на обучение на майчиния език на търсещия международна закрила, ако такова се предлага от дадено висше училище.

Какви практики имат българските висши училища в тази насока? На въпрос по какъв начин осигуряват достъп до изучаване на български език, се получиха отговори като: „има разработени курсове по български език, предшествващи същинското обучение“; „студентите изучават 3 семестъра български език“; „В Департамента за езиково обучение и информационни технологии има сектор „Български език“. Осигурени са преподаватели и възможност за обучение чуждестранни граждани, вкл. бежанци под формата на подготовителен курс от 1 година. След успешно положени изпити по български език могат да кандидатстват за желаната от тях специалност.“; „В учебната програма има предвидени занятия по български език за чужденци.“; „включен е като учебна дисциплина“; „Включен е в учебните планове.“; „На студентите се предос-

тавя информация за курсове по изучаване на български език. При по-голям интерес се организират курсове.“; „Безплатни курсове.“; „Структурата и съдържанието на учебния план и учебните програми е съобразен с изискванията на МОН и съответните нива на Европейската езикова рамка. Обучението се провежда в присъствена форма, като за часовете по самоподготовка е осигурен достъп до електронната дистанционна платформа на Центъра (...). Обучението приключва със сертификационен изпит, като се издава Сертификат за придобита чуждоезикова компетентност по Български език за съответното ниво на валидирани знания, умения и компетентности.“; „Приемането на чуждестранни студенти изисква предоставяне на удостоверение за владееене на български език.“; „Подготвителна програма по български език като чужд; обучение по български език за чужденци на отделни нива; курс по български език за чужденци с базово владееене на български и т.н.“

Бяха дадени и отговори като: „не е осигурен достъп“, „не е осигурен достъп до изучаване на български език“, „нямаме чуждестранни студенти, поради спецификата на университета“, както и „нямаме такива“ [има се предвид бежанци], без да се уточнява дали по принцип висшето училище предлага курсове по български език за чужденци.

Как могат да бъдат интерпретирани тези резултати? Включването на студент с международна закрила в обучение на български език предполага той да знае този език, което се явява условие за достъп до обучението по съответната специалност. **Овлабяването на езика може да бъде не само в университетска среда, то може да се случи в различни форми на обучение, осъществявани от държавни или неправителствени организации**, в т.ч. в рамките на проектни дейности – една вече дългогодишна практика например на Българския Червен кръст, чрез Бежанско-мигрантската им служба³, както и на „Каритас – България“⁴. Добре е и самите висши училища да предлагат такива възможности – те могат да бъдат не само за студенти с бежански статут, но и за студенти по програма „Еразъм+“ или по междууниверситетски договори, както и за студенти по Постановление 103 от 31 май 1993 за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина⁵ и Постановление 228 от 20 май 1997 г. за приемане на граждани от Република Северна Македония за студенти в държавните висши училища на Република България⁶. Факт е, че не всички студенти, приемани по тези постановления, владеят добре съвременния книжовен български език, което води до съответни затруднения в процеса на обучение и изисква усъвършенстване на нивото им на владееене на езика.

Като обобщение на посоченото дотук, може да се каже, че на ниво практики на висшите училища по отношение осигуряването на достатъчна степен на владееене на български език от страна на студенти с друго гражданство (независимо от пътя, по който те са достигнали до българското висше образование), е изключително важно да се осъществи необходимата подкрепа на

чуждестранните студенти, в т.ч. с международна и временна закрила, което е **необходимо условие за успешното овладяване от тяхна страна на учебното съдържание и постигането на по-високи учебни резултати**. Въпрос на практическо решение е как точно това ще се случва като политика на висшето училище или на отделни негови звена, където се обучават чуждестранни студенти в специалности на български език.

Като основа за такъв тип обучение може да послужи публикуваната на сайта на Министерството на образованието и науката Учебна програма по български език като чужд за възрастни, търсещи или получили международна закрила⁷. Освен това, що се отнася конкретно до студенти с бежански статут, е добре да **бъде потърсено съдействие на организации** като посочените по-напред, **осигуряващи обучение по български език**, като се използват наличните вече ресурси, достъпни чрез платформата на Българския съвет за бежанци и мигранти. На платформата са качени за свободен достъп: Учебно помагало по български език с работна тетрадка, тестове и записи – за ниво А1, с анекси на арабски, фарси, английски и френски език (съдържащи както речник, така и граматически материали, специфики на българската култура и начин на живот); Учебно помагало по български език с анекси на арабски, английски и френски език – за ниво А2; няколко интерактивни ресурси по теми, свързани с ежедневието⁸. На сайта на Българския Червен кръст е качено Учебно помагало по български език за бежанци – за ниво В1⁹.

Езиковата подготовка е изключително важен аспект на интеграцията и на чужденци, получили международна закрила. Но това не е достатъчно за тяхното ефективно социално включване в приемащото общество. Затова на висшите училища бе зададен допълнителен въпрос по какъв начин се **подпомага адаптацията на студенти бежанци** от тяхна страна. Сред отговорите, които бяха дадени, са: „университетът осигурява общежитие, столово хранене, предоставяне на стипендии“, „културно-социални дейности“, „в университета има функциониращ Център за подпомагане на студенти: новопрестигнали, чужденци, бежанци и др.“; „адаптацията на студенти бежанци се осъществява в няколко насоки: преодоляване на езиковата бариера чрез включване в курсове по български език, улеснен достъп до учебни материали, индивидуален подход, оказване на материална подкрепа, стимулиране за продължаване на обучението.“; „Оказване на съдействие при подготовка на всички необходими документи – отдел „Прием“. Оказване на съдействие при настаняване – отдел „Студентско благополучие“.“; „ментори от Студентски съвет“; „семинари, тюторската програма“.

Какво прави впечатление от дадените отговори? Ограниченият обем от информация в тях може да бъде обяснен с малкия опит, който някои български висши училища имат в обучението на студенти бежанци, а някои декларират, че въобще нямат такъв. От отговорите все пак могат да бъдат оформени някои

ключови области на дейности на висшите училища по посока улесняване процеса на адаптиране на такива студенти:

- жилищни условия – настаняване в общежитие;
- столово хранене;
- подготовка и попълване на документи;
- достъп до учебна литература;
- възможности за стипендии;
- дейности с културен и социален характер;
- менторство от студенти и тюторство от преподаватели.

И тук могат да бъдат направени изводи, подобни на възможностите, осигурявани от висшите училища за овладяването на български език от чуждестранни студенти. Ако висшето училище няма специално ориентирана политика по отношение на студенти с международна закрила, наличието на структурирана политика и практики за работа с чуждестранни студенти (по международни договори, по Програма „Еразъм+“, по постановления на МС и др.) може да бъде основата и за интегриране на групата на студенти бежанци към такъв тип дейности. Важно е висшите училища да **имат чувствителност към специфичните потребности на студентите, които не са български граждани** и да осигурят възможности за тяхното удовлетворяване – като се започне от дейности, свързани с **ориентирането в цялостната образователна, но и социална среда, в т.ч. разнообразието от дейности със спортен, културен и др. характер, стимулиране на студентите за общуване и взаимодействие с чуждестранните си колеги, подпомагането им както в езиков план, така и в образователното им развитие**. В тази насока практики като менторство от студенти и тюторство от преподаватели могат да имат голямо значение за по-спокойния преход към обучението в университетска среда и включването в цялостния академичен живот в различните му измерения.

Специфичен аспект на процеса на адаптиране на студенти с международна закрила са **дейности в рамките на самия процес на обучение в академична среда**. На въпрос доколко висшите училища **адаптират методи на обучение и учебно съдържание** спрямо тази група студенти, бяха получени отговори като: „Не се осигурява адаптиране на методите на обучение и на учебното съдържание.“, „не са адаптирани към момента, тъй като не се обучават студенти бежанци“ „Няма нужда от такова адаптиране“; „Успешно положеният изпит от езиковото обучение им осигурява възможност за безпроблемно обучение. Преподавателите владеят и друг чужд език, чрез който могат да контактуват с тези студенти.“; „Осъществява се адаптиране на методите за обучение, като целта е улеснен достъп и постигане на устойчиви резултати. Адаптирането се осъществява чрез: превод на специализиран лекционен материал, осигуряване на чуждестранна научна литература, насочване към библиотеката на [университета], изготвяне на списък с подходящи литературни източници.“;

„организиране на допълнителни консултации“; „използване на интерактивни методи на обучение“; „След оценка на индивидуалните нужди на всеки отделен студент – софтуерно обезпечаване, адаптиране на учебните материали, формите и методите на оценяване, адаптиране на учебната среда.“

В този контекст бе поставен и въпрос за специализирани услуги по отношение на оптималната интеграция на студенти с международна закрила. И тук висшите училища са твърде лаконични в отговорите си, сред които са: „Осигурява им се помощ във факултетите при попълване на формуляри, осъществяване на контакт с преподаватели, ако има затруднения и възникнали въпроси по време на обучението.“; „Налице е възможност за осъществяване на специализирани услуги, на аналогичен принцип и по подобие на тази за студентите с увреждания. Поради липсата на студенти бежанци, които да се обучават във висшето училище – не може да се посочи конкретика на нейното приложение на практика.“; „Тютурска програма“.

Що се отнася до „дигиталния достъп“ на студенти бежанци „чрез онлайн курсове и учебни материали, достъпни онлайн“, част от университетите потвърждават неговото наличие, като в някои отговори се подчертава, че: „онлайн курсове и учебни материали са достъпни за всички студенти“; „всички студенти имат достъп до учебни материали онлайн“; „имаме много добра система с възможност за ресурси и лекции онлайн“; „допълнителни материали в Microsoft Teams“; „достъпът е за всички студенти, независимо от техния здравен статус и статут“, т.е. няма специална практика, целево насочена към тази група, като се ползват общите ресурси, които са предназначени за всички студенти. В един от отговорите има все пак акцент върху спецификата на групата на студентите бежанци: „осигурен е достъп до чуждестранни литературни източници, насърчава се изучаването на български език и повишаването на компютърната подготовка посредством участие в курсове за езикова и компютърна грамотност“.

Би могло да се каже, че отговорите отразяват два основни типа нагласи в университетските среди не само спрямо студенти с международна закрила, но и чуждестранни студенти по принцип, когато става дума за отчитане/неотчитане на специфични затруднения, които те могат да имат в овладяването на учебното съдържание, дори и вече да имат необходимото базово ниво на владее на езика на обучение. **Според едната гледна точка не трябва да се вземат под внимание различията в степента на владее на езика, студентът трябва да го знае на високо ниво, няма значение дали е българин, или не, и езиковите затруднения не се вземат предвид**, в т.ч. като подходи от страна на преподавателя за улесняване на обучението на студента (например разрешение за ползване на речник, в т.ч. онлайн, по време на аудиторни дейности). Другата гледна точка отразява **ангажираността на преподавателя под една или друга форма с подкрепа на процеса на учене на студента**

чужденец например, както е посочено в един от отговорите, с **адаптиране на учебните материали, насочване към материали и на друг език, който той знае, провеждане на индивидуални или групови консултации и др.** Тук не трябва да бъдат пропуснати и възможни ситуации при преподаване на т.нар. „чувствителни въпроси“, които могат да провокират повишена емоционалност у чуждестранния студент (видимо проявена или не) при теми с историческо, политическо или културно съдържание. Много е важно **преподавателите във висшето образование да имат съответната чувствителност към специфичните потребности, свързани с ученето на студентите чужденци**, за да може цялостният процес на адаптиране и социално включване да протича по-спокойно и успешно.

За да се очертаят възможностите в по-широк план, висшите училища бяха помолени да посочат и други уязвими групи (освен тези на студентите с увреждания), ако има такива в тях, и по какъв начин се осигурява достъпността на обучението в тях. Интересно е, че те в малка степен констатирали такива групи, сред отговорите доминират основно: няма (5 пъти), „няма студенти от други уязвими групи“, „няма уязвими групи“, „Нямаме други уязвими групи“, „Не са ми известни.“ „Няма такива.“ „индивидуален подход“, „Да, включително индивидуални консултации от преподаватели и помощ от страна на студенти от съответната група.“; „Имаме студенти от ромските общности и за тях е осигурен достъп както за всички други студенти“, „Във висшето училище не се обучават студенти от други уязвими групи. За обучаваните социално слаби студенти се прилага социална политика, компенсираща недостига на доход по линия на стипендии, опция на безплатни ресурси на хартиен носител от страна на определени преподаватели и др.“. Тези отговори на висшите училища дават основания за последващи изследвания във връзка с разбирането за студент от уязвима група, доколкото то се свързва с малцинствена идентичност, бедност или друга характеристика. Това не е без значение, доколкото **политиките и практиките на висшите училища по отношение на студентите с международна и временна закрила всъщност са част от политиките и практиките за работа с уязвими групи**, които в по-широк план са пряко свързани с изискванията за осъществяване на **социалното измерение на висшето образование**, на което е посветено Комюникето от срещата на министрите в Рим. В него още в началото е изрично споменато, че „социалното измерение включва създаването на приобщаваща среда във висшето образование, която насърчава равнопоставеността, многообразието и отговаря на нуждите на местните общности“, като насърчава „приобщаващи стратегии“ за „конкретна подкрепа за уязвими студенти, студенти в неравностойно положение и недостатъчно представени студенти¹⁰.

Резултатите от осъщественото изследване дават представа за реалното със-

тояние на ситуацията относно възможностите за образователно включване на студенти с международна и временна закрила в българските висши училища. Явно е, че има още какво да се прави в тази насока. Резултатите са подходяща основа за последващи политики и развиване на практики на тяхна основа, които да гарантират наличието на условия за успешно образователно включване на разглежданата целева група студенти в системата на висшето образование като компонент на социалното им включване в приемащата държава. В тази насока могат да бъдат изведени няколко основни акцента.

– Необходимост от развиване на политики на ниво висше училище относно отчитането на специфичните потребности – езикови, културни, социални, на студентите с международна и временна закрила.

– Ключов въпрос за оптималното овладяване на учебния материал от чуждестранните студенти с бежански статут/временна закрила, е усвояването на български език, когато това е езикът на обучение. Това предполага наличието на условия от страна на висшето училище за обучение по български език, което да е достъпно и безплатно за тези студенти, продължително, поне до достигане на ниво B1. Такъв тип организиране е реално многофункционална инвестиция на висшите училища, защото тя може да служи и за обучение на други чуждестранни студенти, в т.ч. по програма „Еразъм+“.

– Ефективната адаптация на студентите бежанци предполага осигуряване на условия за удовлетворяване на базови потребности – от общежитие, столово хранене, стипендии, възможности за личностно развитие чрез участие в клубни, спортни и други дейности със социален характер на територията на висшето училище.

– Добре е да се помисли за по-активно ангажиране на студентските съвети в този процес. Ролята на студентите като подпомагащи своите колеги с бежански статут и временна закрила е незаменима – особено от гледна точка на усъвършенстването на българския език и социалната комуникация.

– Изключително важна е и ролята на преподавателите, които могат да дадат личен пример за съответно отношение към тази група студенти.

– Публикуваният на 13.08.2024 г. Проект на Решение на Министерския съвет за утвърждаване броя на приеманите за обучение чуждестранни граждани или лица без гражданство, получили временна закрила на територията на Република България, за студенти в българските държавни висши училища през учебната 2024/2025 година е най-скорошният документ, отразяващ държавната политика по отношение на тази група студенти. Тепърва предстои да се види как на практика се случва планираното реализиране на такъв тип обучение на 400 студенти с временна закрила в 44 професионални направления, в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“, редовно обучение, в 25 държавни висши училища¹¹. Това предстоящо за приемане Решение на Министерския съвет илюстрира несъмнено изключителната актуалност и значимост на раз-

гледаната в статията проблематика, както и очертава бъдещи изследователски перспективи по посока измерване на ефективността на осъществяваното обучение на студенти с такъв статут в българската образователна система.

Благодарности и финансиране

Изследването се реализира в рамките на проект START – Social Inclusion, Tolerance, Acceptance and Realization for all students (Социално включване, толерантност, приемане и реализация на всички студенти), финансиран по Програмата „Еразъм+“, с участието на Министерството на образованието и науката, Националната агенция по оценяване и акредитация, Румънската агенция за осигуряване на качеството във висшето образование ARACIS, Българския съвет за бежанци и мигранти.

БЕЛЕЖКИ

1. Държавна агенция за бежанците при МС Брой лица, потърсили закрила през периода 01.01.2024-31.03.2024. – https://aref.government.bg/sites/default/files/2024-04/charts_website_bg_03.pdf, 21.07.2024
2. Държавна агенция за бежанците при МС. Регистрация за временна закрила в Република България. – https://aref.government.bg/sites/default/files/2024-04/TPD_March_BG.pdf, 21.07.2024
3. Работа с бежанци и мигранти. Дейности за подпомагане. Български червен кръст. – <https://www.redcross.bg/activities/activities8/rms2>, 23.07.2024.
4. 23 бежанци от Украйна успешно завършиха курсовете на „Каритас България“. – <https://caritas.bg/novini/novini-bezhantsi/caritas-kursove-balgarski-ezik/>, 23.07.2024.
5. Постановление 103 от 31 май 1993 за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина -https://www.mon.bg/nfs/2023/10/pms103_izm082023_09102023.pdf, 23.07.2024
6. Постановление 228 от 20 май 1997 г. за приемане на граждани от Република Северна Македония за студенти в държавните висши училища на Република България – https://www.mon.bg/nfs/2023/10/pms228_izm082023_09102023.pdf, 23.07.2024
7. Учебна програма по български език като чужд за възрастни, търсещи или получили международна закрила – https://www.mon.bg/nfs/2018/01/bevasrastni_a1_b2.pdf, 13.05.2024
8. Учебни ресурси – български език като чужд. – <https://refugee-integration.bg/bg-lang/>, 14.05.2024.
9. Андонова, М. Р.; Събева Ж. Загорова. Български език за бежанци ниво B1. Български Червен кръст, 2018. – <https://www.redcross.bg/files/914-bulgarian.pdf>, 24.07.2024.

10. Комюнике от срещата на министрите в Рим. – https://www.in-global.eu/wp-content/uploads/2024/02/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II_BG.pdf, 25.07.2024.
11. Проект на Решение на Министерския съвет за утвърждаване броя на приеманите за обучение чуждестранни граждани или лица без гражданство, получили временна закрила на територията на Република България, за студенти в българските държавни висши училища през учебната 2024/2025 година. – <https://www.mon.bg/project-document/proekt-na-reshenie-na-ministerskiya-savet-za-utvarzhdavane-broya-na-priemanite-za-obuchenie-chuzhdestranni-grazhdani-ili-licza-bez-grazhdanstvo-poluchili-vremenna-zakrila-na-teritoriyata-na-republika/>, 20.08.2024.

Acknowledgements and funding

The research was carried out within the framework of the START project – Social Inclusion, Tolerance, Acceptance and Realization for all students, funded under the “Erasmus+” program, with the participation of the Ministry of Education and Science, the National Agency for Evaluation and Accreditation, the Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education ARACIS, and the Bulgarian Council for Refugees and Migrants.

REFERENCES

MARTIN, M.; STULGAITIS, M. (Eds). 2022. *Refugees' Access to Higher Education in their Host Countries: Overcoming the 'super-disadvantage'*. Policy Paper. International Institute for Educational Planning, Paris, UNESCO.

EDUCATIONAL INCLUSION OF STUDENTS WITH REFUGEE STATUS IN BULGARIAN HIGHER EDUCATION – OPPORTUNITIES AND PERSPECTIVES

Abstract. The article presents the results of a survey conducted among Bulgarian higher schools regarding their practices related to the education of students with international and temporary protection. Various options for providing training in Bulgarian for such students are considered, and practices of higher schools in organizing courses in Bulgarian as a foreign language are presented. Possibilities are offered for integrating the efforts of higher education institutions in this direction with the accumulated experience of non-governmental organizations in teaching Bulgarian to refugees and persons with temporary protection, such as the Bulgarian Red Cross and Caritas Bulgaria. Other options for easier adaptation in a university environment were also considered – dormitory, canteen meals, scholarships, etc. The question of whether and to what extent it is necessary to adapt the methods and the educational content according to the specific linguistic (sometimes also cultural) needs, on which the degree of understanding of the academic content also depends, is debatable.

Keywords: higher education; refugees; educational inclusion

✉ **Prof. Siyka Chavdarova-Kostova, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-4380-3239

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

E-mail: S.ChavdarovaKostova@fp.uni-sofia.bg